

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

"ในปัจจุบันประชากรโลกที่นับถืออิสลามมีประมาณ ๘๐๐ ล้านคนเศษ ซึ่งกระจุกกระจายอยู่ในประเทศต่างๆ ไม่ต่ำกว่า ๑๒๐ ประเทศ" ในจำนวน ๑๒๐ ประเทศนี้ ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มี "ผู้นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งมีเป็นจำนวน ๒,๐๑๑,๑๕๓ คน หรือเท่ากับ ๔.๐๕ %" อันเป็นอันดับ ๒ รองจากผู้นับถือพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติ "ประเทศไทยปัจจุบันจึงประกอบด้วยกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกันหลายกลุ่ม ที่แตกต่างกันอย่างมากก็แก่นัก วัฒนธรรมของไทยพุทธกับวัฒนธรรมของไทยอิสลาม" จากความแตกต่างก็มีเป็นเหตุให้ชาวไทยพุทธและคริสต์ อาจเกิดความเข้าใจผิดหรือเกิดความสับสนต่อชาวไทยมุสลิม หรือต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในโลกมุสลิม อาทิเช่น เหตุโคโคโมยีซึ่งเป็นผู้นำทางศาสนา จึงไปยุ่งเกี่ยวกับการเมือง เป็นต้น ดังนั้นหากชาวไทยที่นับถือศาสนาต่างๆ จะมีความรู้เกี่ยวกับอิสลามอย่างถูกต้อง ก็จะช่วยให้เข้าใจอิสลามและมุสลิมได้ดีขึ้น

"จากผลการสำรวจประชากรใน พ.ศ. ๒๕๒๒ ปรากฏว่าประเทศไทยมีประชากร

อารง สุทธาศาสน์, โครงการจัดตั้งโครงการศึกษาตะวันออกกลางและโลกอิสลาม
(คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๔) หน้า ๑. (พิมพ์จัดสำเนา)

๒ การสำเนา, กรม, รายงานงานศาสนาประจำปี ๒๕๒๖ (กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา ๒๕๒๖) หน้า ๒๑

สนิท สัมครการ, วิธีการศึกษาสังคมมุสลิมกับวัฒนธรรมสำหรับศึกษาสังคมไทย
(กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔) หน้า ๓.

มุสลิม คือคำที่ใช้เรียกผู้นับถือศาสนาอิสลาม

๘๖ ล้านคน ในจำนวนนี้เป็นชาวไทยมุสลิมประมาณ ๒ ล้านคน ซึ่งส่วนใหญ่ประมาณล้านกว่าคนอยู่ใน
 จังหวัดภาคใต้ คือ จังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล^๑ นอกจากนั้นจะกระจายอยู่ใน
 ภาคอื่นๆ คืออยู่ในจังหวัดต่างๆ เกือบทุกจังหวัด แต่ไม่ว่าชาวไทยมุสลิมจะอยู่ส่วนใดของประเทศ
 ก็ตาม เอกลักษณะอย่างหนึ่งคือ ชาวไทยมุสลิมจะอยู่เป็นกลุ่มก้อน คือเป็นหมู่บ้านหรือกำปง^๒ และใน
 แต่ละหมู่บ้านนั้นก็จะมีมัสยิด^๓ หรือสุเหร่า^๔ เป็นสถานที่กลางที่ชาวไทยมุสลิม จะไปประกอบ
 ศาสนกิจร่วมกัน เป็นที่เรียนหนังสือของเยาวชน ฯลฯ โดยมีอิหม่าม^๕ ซึ่งชาวบ้านเลือกตั้งขึ้นมาเป็นผู้นำ
 ในหมู่บ้านหรือชุมชนนั้น ซึ่งเป็นไปตามหลักการของอิสลามที่ใช้อยู่ทั่วโลก

หลักการอิสลามได้สนับสนุนให้คนมารวมกัน ใ้ปฏิบัติศาสนกิจร่วมกัน ใ้ทำความรู้จักกัน
 ใ้สนับสนุนการศึกษาหรือกัน ฯลฯ เพื่อให้เกิดความรักใคร่สามัคคี หรือความเป็นปึกแผ่นนั้นในสังคม
 ตั้งแต่ในระดับครอบครัว ชุมชนเล็กๆ สังคม ตลอดจนถึงการรวมกลุ่มประชาชาติในโลก (อุมมะฮฺ)^๖
 ดังนั้นนอกจากมุสลิมจะสามารถใช้พื้นที่ส่วนใดบนพื้นโลกทำอะไรละหมาด^๗ หรือสัจญ์ค่อพระผู้เป็นเจ้าแล้ว

สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, ศาสนาและวัฒนธรรมไทยในจังหวัดชายแดนภาคใต้

(กรุงเทพฯ : สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๓) หน้า ๑.

^๒กำปง หมายถึงหมู่บ้าน เป็นภาษามลายูที่ยังคงใช้อยู่ในหมู่ชาวไทยมุสลิม ในการเรียก
 ชุมชนหรือหมู่บ้านมุสลิมที่ไม่มีมัสยิดเป็นศูนย์กลาง

^๓มัสยิด หมายถึงบ้านของอัลลอฮ์ เป็นศาสนสถานในศาสนาอิสลาม ซึ่งมุสลิมใ้ในการ
 ปฏิบัติศาสนกิจร่วมกัน และมีหน้าที่ด้านอื่นๆ

^๔สุเหร่า คืออีกคำหนึ่งที่ใช้เรียกศาสนสถานดังกล่าว เป็นคำมาจากภาษาเปอร์เซีย

^๕อิหม่าม แปลว่า ผู้นำ หมายถึงผู้นำที่ได้รับการเลือกตั้งมาจากมุสลิมในชุมชนที่ไม่มีมัสยิด
 เป็นศูนย์กลาง

^๖อุมมะฮฺ หมายถึงประชาชาติตั้งแต่สมัยท่านศาสดามุฮัมมัด (คือลฯ) จนถึงวันสิ้นโลก

^๗ละหมาด หมายถึงการนมัสการพระเจ้า อันเป็นข้อปฏิบัติที่สำคัญข้อหนึ่งในศาสนา
 อิสลาม

มุสลิมได้สร้างอาคารเพื่อเป็นจุดรวมที่จะสูดต่อพระองค์ร่วมกัน เรียกว่า มัสยิด^๑ มัสยิดแต่ละแห่งจะเป็นศูนย์กลางของชุมชนนั้นๆ โดยอาจจะเกิดจากการเมื่อมุสลิมตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณใดก็จะอยู่รวมกันเป็นหมู่พวกแล้วก็ช่วยกันสร้างมัสยิดขึ้น หรือหากไม่มีมัสยิดอยู่ที่ใด มุสลิมก็จะพยายามเข้าไปรวมตัวอยู่ในบริเวณนั้น เช่นการอพยพย้ายถิ่นชั่วคราวหรือถาวรของมุสลิมจากต่างจังหวัด เช่น ปัตตานี อุบลราชธานี เชียงราย ตาก อยุธยา ฯลฯ ก็จะพยายามเข้าไปอยู่ในหมู่บ้านมุสลิม เช่นบริเวณบ้านครัว มหานาค สีแยกบ้านแขก เป็นต้น

จากอดีตมา ตั้งแต่ในสมัยของท่านศาสดามุฮัมมัด (คือลซา)^๒ มัสยิดเป็นสถานที่ที่เป็นศูนย์กลาง (Central Place) ในการกระทำกิจการต่างๆ ของมุสลิมทั้งทางด้านศาสนา สังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมือง ดังจะเห็นได้จากกรณีที่ท่านศาสดามุฮัมมัด (คือลซา) ได้สร้างมัสยิดขึ้นเพื่อเป็นสถานที่ชุมนุมของชาวมุสลิมหรืออุมมะฮฺของท่านจากที่ต่างๆ โดยท่านเป็นผู้นำในการประกอบศาสนกิจและของชุมชนนั้น^๓ "มุสลิมสมัยนั้นจะไปรวมกันทำละหมาดที่มัสยิดเป็นประจำทุกวัน วันละ ๕ เวลา มัสยิดจึงกลายเป็นศูนย์กลางของการปรีกษาหารือ และช่วยเหลือกันทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจ

^๑เสาวนีย์ จิตต์ผวก, วัฒนธรรมอิสลาม, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพฯ : จุฬินไทย, ๒๕๒๔) หน้า ๔.

^๒ศาสดามุฮัมมัด (คือลซา) คือศาสดาหรือผู้ประกาศศาสนาอิสลาม โดยได้รับโองการมาจากพระเจ้า ในการกล่าวนามของท่าน มุสลิมจะกล่าวคำสรรเสริญต่อท่านว่า "คือลลอลลฮุอะลัยฮิวะซัลลัม" (คือลซา) ซึ่งหมายความว่า ขอความสุสันติจากพระองค์อัลลฮุจงมีแก่ท่านศาสดามุฮัมมัด

^๓Amaluddin Durus, "Masjid dan Imam" Kembrli Ke Masjid (Kuala Lumpur:03-05, 1979), p.25.

ทั้งเรื่องส่วนตัวและของหมู่คณะ"^๑ "เป็นสถานที่ที่ศรัทธาชนทำกิจการใดทุกอย่างเพื่ออัลลอฮ์"^๒
(ซุบฮ่า)"^๓

จากข้อความที่ยกมาเป็นตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นถึงหน้าที่ของมัสยิดและอิหม่าม ที่มีต่อชุมชน ซึ่งย่อมเป็นผลดีต่อชุมชนนั้นที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาขึ้น และจะเป็นการพัฒนาที่ดีที่สุด เพราะมุ่งที่จะพัฒนา "คน" ให้มีคุณภาพเป็นประการสำคัญ ผลของการปฏิบัติของท่านศาสนทูต (คือลา) นี้หาใช่จะมีผลดีเพียงกับสังคมรอบในสมัยนั้นก็หาไม่ หากแต่มีผลต่อมายังประชาชาติมุสลิมทั่วโลกกว่า ๕๐๐ ล้านคนในปัจจุบันนี้ด้วย

"ฉะนั้น มัสยิดจึงยังเป็นศูนย์รวมศรัทธาของมวลมุสลิม"^๔ "ชีวิตของมุสลิมย่อมผูกพันอยู่กับมัสยิด เพราะมัสยิดมีความสำคัญต่อชีวิตมุสลิมเป็นอเนกนับตั้งแต่เกิดมาจนถึงบั้นปลายของชีวิต ดังนั้นจึงเป็นสัญลักษณ์ของอิสลาม มีมัสยิดอยู่ ณ ที่ใด ก็ต้องเข้าใจว่ามีมุสลิมอยู่ ณ ที่นั้น"^๕

มัสยิดจึงนับว่าเป็นสมบัติสาธารณะร่วมกันโดยแท้ ที่ชาวบ้านต้องร่วมกันบริจาคที่ดิน แรงงานและทรัพย์สิน หมู่บ้านที่ไม่เคยมีมัสยิดของตนเองมาก่อน แล้วต่อมาสร้างเป็นของหมู่บ้านเองได้ เรียกว่าเป็นการพัฒนาหมู่บ้านได้อย่างหนึ่งโดยแท้ และการมีมัสยิดก็เป็นความจำเป็น และการพัฒนาอย่างหนึ่งที่ศาสนาช่วยกำหนดศาสนบัญญัติไว้ว่า ทุกวันศุกร์ ชายที่อายุพ้นวัยเด็กแล้ว ทุกคนต้องร่วมชุมนุมทำ

^๑อัลวา และอัลฟา คีล, หน้าที่ของมัสยิดและอิหม่าม ถอดความโดย สมัย จิตต์หมวด สัญลักษณ์ (๓๐ ตุลาคม ๒๕๒๖) : ๖

^๒อัลลอฮ์ คือพระนามของพระเจ้าในศาสนาอิสลาม หลังพระนามพระองค์มุสลิมจะกล่าว ว่า ซุบฮานะฮูวะตะอะลา (ซุบฮ่า) หมายถึง มหาบริสุทธิ์ผู้ทรงไว้ซึ่งความสูงสุด

^๓เมาลานา กาเซีย เทียร์, บทบาทของมัสยิด แปลโดย เสนีย์ มะคาอะกุล และ วรภัทร์ ฉิมกุล (กรุงเทพฯ : ยูมุสลิมแห่งประเทศไทย ๒๕๒๑) คำนำ.

^๔มีรวาน สะมะฮูน, "มัสยิด" อนุสรณ์งานการกุศลมัสยิดนูรุลยาซีน (กรุงเทพฯ : เทียนเจริญพานิช, ๒๕๒๔) หน้า ๒.

^๕"ชาวคัสสน" การสร้างมัสยิด, ประวัติมัสยิดคัสสน (กรุงเทพฯ : ไชยวัฒน์, ๒๕๑๔) หน้า ๑.

ละหมาดรวมกัน^๑

แต่ละมัสยิดจะมีอิหม่ามเป็นหัวหน้าหรือผู้บริหารงาน อิหม่ามเป็นคนที่ชาวบ้านยกย่องนับถือว่า เป็นคนในศีลธรรม มีความรู้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาได้ หน้าที่ประจำวันคือการแนะนำ สั่งสอน คนให้เคร่งครัดอยู่ในศาสนา อาจสอนให้เด็กรู้จักอ่านคัมภีร์อัล-กุรอาน ทุกๆ บ่ายวันศุกร์ ทำหน้าที่นำ พิธีสวดมนต์^๒ ที่มีสัจ โดยมิใช่ช่วยตามตำแหน่งอีก ๒ คน คือ คอเต็บ^๓ และบิหลัน^๔ ซึ่งช่วยในการ สวดมนต์หรืออ่านบทเทศน์^๕ ในโอกาสงานพิธีต่างๆ ของชีวิต เช่น การเกิด การเข้าสู่รัต การ แต่งงาน การตาย ซึ่งต้องรวมพิธีทางศาสนาอยู่ด้วย นอกเหนือจากการเลี้ยงคูมิตร์สหาย จะปรากฏ ว่าอิหม่ามและผู้ช่วย ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ทางศาสนา ต้องมารวมพิธีเสมอ^๖

ฉะนั้น หน้าที่ของอิหม่ามจึงไม่ได้มีขอบเขตจำกัดแต่เพียงที่มีสัจในการนำละหมาดเท่านั้น แต่ หน้าที่ของเขามีมาก ดังนั้น ผู้ที่จะเป็นอิหม่ามจึงต้องเป็นผู้ที่มีความรู้อย่างดีในศาสนาบัญญัติ และปฏิบัติ คนเป็นแบบอย่างที่ถูกต้องดีงาม ตลอดจนเป็นผู้มีความรู้ในสถานการณ์ของโลกโดยทั่วไปด้วย^๗

จากอดีตมาจนปัจจุบัน และจากดินแดนอาหรับมาจนถึงประเทศไทย มัสยิดก็ยังคงเป็นศูนย์ รวมของมุสลิมในแต่ละชุมชนทั่วโลก โดยมีอิหม่ามเป็นผู้นำอย่างเปี่ยมทางการของชุมชนนั้น สำหรับ ประเทศไทย ฐานะของมัสยิดและอิหม่ามได้รับการรับรองจากราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์

^๑พิทยา สายหู, รายงานการศึกษาลักษณะผู้นำท้องถิ่นในเขตพัฒนาภาคใต้ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, ๒๕๑๐) หน้า ๘๑ - ๘๒.

^๒พิธีสวดมนต์ หมายถึง ละหมาด

^๓คอเต็บ หมายถึงผู้มีหน้าที่อบรมศาสนาธรรม (คุตบะฮ์) ในวันศุกร์และวันตรุษ

^๔บิหลัน หมายถึงผู้ประกาศเชิญชวนเมื่อถึงเวลาละหมาด

^๕บทเทศน์ หมายถึงคำอบรม (คุตบะฮ์) ที่คอเต็บกล่าวในวันศุกร์และวันตรุษ

^๖พิทยา สายหู, รายงานการศึกษาลักษณะผู้นำท้องถิ่นในเขตพัฒนาภาคใต้ หน้า ๓๓,

๔๐.

^๗อัลวา และ อัลฟา คีล, หน้าที่ของมัสยิดและอิหม่าม หน้า ๘.

ฝ่ายอิสลาม พุทธจักรราช ๒๔๔๘ และพระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. ๒๔๘๐

ปัจจุบัน มัสยิดในประเทศไทยที่จดทะเบียนแล้วมีจำนวน ๒,๓๓๖ แห่ง ซึ่งแยกออกเป็นภาคต่าง ๆ ได้ คือ^๑

ภาคกลาง ๓๘๑ แห่ง (มากที่สุดคือกรุงเทพฯ ๑๔๘ แห่ง)

ภาคเหนือ ๑๑ แห่ง (มากที่สุดคือเชียงใหม่ ๑๑ แห่ง)

ภาคใต้ ๑,๘๓๑ แห่ง (มากที่สุดคือปัตตานี ๔๕๖ แห่ง)

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๑ แห่ง (จังหวัดนครราชสีมา)

จากจำนวนมัสยิด ๒,๓๓๖ แห่งนี้ จะเห็นได้ว่าภาคใต้ซึ่งเป็นภาคที่มีชาวไทยมุสลิมอยู่มากที่สุดก็มีจำนวนมัสยิดมากที่สุดเช่นกันคือ ๑,๘๓๑ แห่ง

หมู่บ้านมุสลิมในชนบทสี่จังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับสุเหร่า ศาสนาอิสลามเป็นไปในทางองเดียวกันคือ สุเหร่าในศาสนาอิสลามจะเป็นศูนย์กลางที่รวมเอาชีวิตทุกแง่มุมของชาวบ้านมุสลิมเข้าไว้อย่างเหนียวแน่น จนทำให้ทัศนคติจังหวัดภาคใต้ของไทยมีลักษณะทางศาสนาและวัฒนธรรมเป็นแบบเฉพาะของตนเอง แตกต่างไปจากชุมชนหรือหมู่บ้านในภาคอื่นๆ^๒

ส่วนภาคกลางซึ่งประกอบด้วย ๒๖ จังหวัด มีมัสยิดจำนวน ๓๘๑ แห่ง ซึ่งมากที่สุดมีอยู่ที่กรุงเทพฯ จำนวน ๑๔๘ แห่ง ในจำนวนนี้มีทั้งมัสยิดที่สร้างใหม่และมีมัสยิดเก่าที่บูรณะขึ้นใหม่เพื่อรองรับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น มัสยิดบางแห่งในวันออกบวช (อิดิลฟิตรี)^๓ และออกฮัจญ์ (อิดิลอฎฮา)^๔

^๑ กองการทะเบียน, ประมวลสถิติประจำปี ๒๕๒๔ (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย) หน้า ๑๓๕-๑๓๘.

^๒ ปีเตอร์ จี กาววิง, โมโรและแขก : ฐานะของชาวมุสลิมในฟิลิปปินส์และไทย แปลโดย นัษทร อ่อนคำ (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมล คีมทอง ๒๕๑๘) หน้า ๒๘.

^๓ อิดิลฟิตรี คือวันฉลองที่เสร็จจากการถือศีลอด นิยมเรียกว่าออกบวช

^๔ อิดิลอฎฮา คือวันแห่งการพลีชีพสัตว์เพื่อพระเจ้า นิยมเรียกว่าวันออกฮัจญ์

จะมีสี่ปुरुษาไปรวมละหมวดเป็นจำนวนมาก เนื่องจากส่วนใหญ่ต่างจะกลับไปละหมวดที่มีสยิดในหมู่บ้าน เดิมของตน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่ามีสยิดบางแห่งได้ปลูกสร้างตบแต่งไว้อย่างงดงาม แต่ไม่ได้ ประโยชน์อย่างเต็มที่เหมือนมีสยิดในสมัชทานศาสนาฮามัด (คือลา)

การที่มีสยิดจะทำหน้าที่บริการแก่สังคม หรืออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนได้ดังที่เคย เป็นมาตั้งแต่อดีตก็ขึ้นอยู่กับฐานะของมีสยิดนั้น คือ อิหม่ามและคณะกรรมการ เพราะมีสยิดคือ อาคาร ซึ่งตัวของอาคารไม่สามารถจะทำหน้าที่อื่นใดได้ นอกจากตัวบุคคลจะช่วยทำให้มีสยิดเกิด หน้าที่หรือมีบทบาทขึ้นมา ซึ่งหากมีสยิดใดมีอิหม่ามที่เป็นผู้นำที่ดี สามารถทำให้มีสยิดมีบทบาทหน้าที่ใน ด้านต่างๆ เช่น ศาสนา การศึกษา เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ได้เช่นในสมัชทานศาสนา ฮามัด (คือลา) ก็กล่าวได้ว่าจะเป็นการพัฒนาชุมชนได้อย่างดีที่สุด

จากความเป็นมา สภาพการณ์ตลอดจนปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้ จึงเป็นที่น่าศึกษาว่า ในภาคกลางของไทยที่มีสยิดอยู่ถึง ๑๔๘ แห่งที่มีทั้งในเมือง ชานเมือง และชนบท มีสยิดเหล่านี้ได้ ทำหน้าที่หรือมีบทบาทในด้านไหนเพียงใด ซึ่งความแตกต่างในหน้าที่ของมีสยิดนั้น ผู้นำคืออิหม่าม มีส่วนอย่างไร และคนในแต่ละชุมชนมีความคาดหวังต่อหน้าที่ของมีสยิดในอนาคตอย่างไร ดังนั้นผู้วิจัย จึงสนใจที่จะศึกษาประเด็นต่างๆดังกล่าวนี้ในหัวข้อเรื่อง "หน้าที่ของมีสยิดต่อสังคมมุสลิมในภาคกลาง"

ในแต่ละสังคมย่อมมีโครงสร้างของสังคม ซึ่งประกอบด้วยสถาบันต่างๆ เช่น สถาบันครอบครัว การเมือง เศรษฐกิจ สังคม ศาสนา ฯลฯ ซึ่งภายในแต่ละสถาบันย่อมมีหน้าที่ต่างๆ อย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ เพื่อความดำรงอยู่ของแต่ละสังคม หรือกล่าวได้ว่าสังคมเป็นระบบการกระทำชนิดหนึ่ง ซึ่ง ประกอบไปด้วยระบบย่อยต่างๆ ระบบย่อยเหล่านี้จะทำหน้าที่ในส่วนตัวให้สอดคล้องไปกับการทำหน้าที่ ของระบบย่อยอื่นๆ อันเป็นผลให้สังคมดำรงอยู่ได้ หากระบบย่อยต่างๆ ทำหน้าที่ไม่ประสานงานกัน เพียงพอ ก็อาจจะสร้างความยุ่งยากในการดำรงอยู่ให้แก่ระบบใหญ่ได้ และถ้าความขัดแย้งกัน ระหว่างระบบย่อยมีรุนแรงมาก ก็อาจนำไปสู่ความสิ้นสุดของระบบใหญ่ได้ในที่สุด การดำรงอยู่ของ สังคมก็เช่นเดียวกัน ระบบย่อยต่างๆ ของสังคมจะต้องปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ตามความถนัดเฉพาะของแต่ละ ส่วนให้ดี และจะต้องประสานสัมพันธ์กับการทำงานของระบบย่อยอื่นๆ ที่มีอยู่ภายในระบบใหญ่คือ

สังคมเป็นส่วนรวมด้วย^๑

อิสลามซึ่งมีมัสยิดเป็นศาสนสถานและอิหม่ามเป็นผู้นำของชุมชน เป็นสถาบันศาสนาอันหนึ่ง เป็นระบบย่อยระบบหนึ่งในสังคมไทย ดังนั้นหากระบบนี้ทำงานได้ดี มีประสิทธิภาพตามศาสนบัญญัติ ย่อมเป็นผลดีที่สัมพันธ์เกี่ยวเนื่องไปยังสถาบันหรือระบบอื่นๆ เช่น ครอบครัว การศึกษา ฯลฯ และส่งผลไปถึงระบบใหญ่คือประเทศชาติ

เนื่องจากยังไม่เคยมีผู้ใดศึกษาวิจัยในหัวข้อนี้มาก่อน ผู้วิจัยจึงหวังว่าผลของการศึกษานี้จะช่วยทำให้ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับมัสยิดในภาคกลาง และชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างในการทำหน้าที่หรือบทบาทของมัสยิดในชุมชนเมืองและชนบท ตลอดจนเป็นการสะท้อนภาพการทำงานของอิหม่ามและคณะกรรมการมัสยิด ซึ่งคงจะเป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นหรือช่วยทำให้เกิดความตระหนักในการจะฟื้นฟูหน้าที่ดังกล่าว เพื่อเป็นผลดีต่อชาวไทยมุสลิม สังคม และประเทศชาติ และหวังว่าจะช่วยทำให้ผู้อ่านโดยทั่วไปเข้าใจสถาบันศาสนาของอิสลามที่มีลักษณะแตกต่างจากสถาบันศาสนาอื่นได้ยิ่งขึ้น

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

๑. ต้องการศึกษาว่า มัสยิดในภาคกลางของไทยในปัจจุบันทั้งในเมืองและชนบท ทำหน้าที่ทางด้านศาสนา การศึกษา สังคม เศรษฐกิจและการเมือง มากน้อยแตกต่างกันอย่างไร
๒. ต้องการศึกษาว่า ระดับความรู้ทางศาสนา ทางสามัญ ฐานะเศรษฐกิจ และวัยของอิหม่าม มีความสัมพันธ์กับการทำหน้าที่ของมัสยิด แตกต่างกันอย่างไร
๓. ต้องการศึกษาดังความคาดหวังของชาวไทยมุสลิมในภาคกลาง ต่อหน้าที่ของมัสยิดในอนาคต

^๑ สนิท สัมกรการ,
หน้า ๒๔ - ๒๖.

วิธีการศึกษาสังคมมนุษย์กับตัวแบบสำหรับศึกษาสังคมไทย

สมมติฐานในการวิจัย

๑. มัถยคติในเมืองและชนบท ทำหน้าที่ทางศาสนาส่งเสริม เศรษฐกิจ และการเมือง แตกต่างกันทั้งในด้านเนื้อหาและปริมาณ

ในแต่ละชุมชนและหมู่บ้านของประเทศไทย จะมีวัดหรือโบสถ์ในศาสนาของตนที่ชาวบ้านได้ร่วมมือกันก่อสร้างขึ้น สำหรับชนบทไทย โบสถ์และวัดเหล่านั้นนอกจากจะเป็นสถานศาสนาในระดับหมู่บ้านหรือชุมชนแล้ว ยังมีความหมายลึกซึ้งต่อชาวบ้านในแง่ต่างๆ อีกมากมาย จนสามารถกล่าวได้อย่างสั้นที่สุดในที่นี้ได้ว่า โบสถ์และวัดของศาสนาต่างๆ ในหมู่บ้านหรือชุมชนชนบทไทยนั้นเกือบทุกแห่งมีฐานะเป็นศูนย์กลางของชีวิตชุมชน ปัจจุบันเชื่อกันว่า ประชาชนในชนบทของไทยยังมีศรัทธายึดมั่นในศาสนาอย่างแน่นแฟ้น ดังจะเห็นได้จากกิจกรรมต่างๆ ทางศาสนาของชาวบ้านในชนบทมักจะมีชาวบ้านสนับสนุนและร่วมงานกันอย่างหนาแน่นกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับประชาชนในเมือง^๑ ซึ่งมีมัถยคติในชนบทก็คงเป็นไปในทำนองเดียวกัน อีกประการหนึ่งเนื่องจากในชุมชนดังกล่าวไม่มีสถาบันอื่นมารับหน้าที่ต่างๆ ไปมากเหมือนในชุมชนเมือง

นอกจากนั้น ปัจจัยพื้นฐานที่สามารถทำให้พฤติกรรมของบุคคลหักเหไปทางอื่นได้มากที่สุดนั้น ก็คือ ชุมชนหรือสังคมเมือง ถึงแม้ว่าความเป็นชนบทและความเป็นเมืองนั้นจะยังแยกได้ไม่เด็ดขาดว่ามีผลกระทบต่อพฤติกรรมของตัวบุคคลอย่างไรบ้าง แต่จากการศึกษาหลายเรื่องก็พบว่าโดยทั่วไปแล้ว ความหักเหของพฤติกรรมมนุษย์เกิดจากโครงสร้างและรูปแบบของสังคมเมืองมากกว่าชนบท^๒

^๑วิลเลียม เจ.เคลาสเนอร์, "พุทธศาสนากับแบบชาวบ้านในภาคอีสาน " สังคม
ศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับพิเศษ ๔ (สิงหาคม ๒๕๐๔) หน้า ๑๖.

^๒สุนันทา สุวรรโณคม, มนุษย์กับเวรวิทยา (สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๔) หน้า ๒๔. (พิมพ์อัสสำเนา)

๒. ความแตกต่างในการทำหน้าที่ของมัสยิดในค่านต่างๆ นี้ขึ้นอยู่กับ

- ก. ระดับความรู้ทางศาสนาของอิหม่าม
- ข. ระดับความรู้ทางสามัญของอิหม่าม
- ค. ฐานะทางเศรษฐกิจของอิหม่าม
- ง. วัยของอิหม่าม

ความแตกต่างใน ๔ ประการนี้ จะมีผลทำให้เนื้อหาปริมาณของหน้าที่แตกต่างกัน โดยอาจจะเหลื่อมล้ำกัน อาทิ บางมัสยิดอาจมีเนื้อหาของหน้าที่ทางศาสนาสูง แต่ค่าทางค่านเศรษฐกิจ

ในแต่ละหมู่บ้านที่มีมัสยิด ผู้นำโดยตำแหน่งคืออิหม่ามและผู้ช่วย (คอเต็บและบิหลัน) ในสมัยก่อนไม่มีกรรมการมัสยิด มามีเมื่อมีพระราชบัญญัติว่าด้วยมัสยิด พ.ศ. ๒๔๘๘, ๒๔๙๐ ในจำนวนผู้นำเหล่านี้ อิหม่ามมีความสำคัญที่สุด เป็นผู้มีอิทธิพลมากกว่าผู้นำในค่านอื่นๆ แต่กระนั้นก็อาจสังเกตได้ว่าอิทธิพลของอิหม่ามก็มีขอบเขตจำกัดอยู่ในกรอบที่ศาสนากำหนดไว้เท่านั้น และอาจกระทำการเท่าที่หน้าที่กำหนดเท่านั้น ผู้นำเป็นผู้นำได้เพราะมีกลุ่มผู้ตามในกิจกรรมที่ตนคิดและทำโดยเอกเทศ ไม่ต้องกระทำเป็นกลุ่ม สภาพการณ์ที่ไม่มีผู้นำหรือผู้ตาม ในกิจกรรมที่มีกลุ่ม ลักษณะของบุคคลที่ประกอบกันขึ้นเป็นกลุ่ม และประเภทของกิจกรรมจะเป็นเครื่องกำหนดบทบาทของผู้นำ ในกลุ่มที่ทุกคนที่ควมต่าง ๆ ไล่เลี่ยกันทุกอย่าง และประเภทของกิจกรรมเป็นเรื่องที่ทุกคนมีความรู้ความชำนาญสามารถทำได้ หักเหยมกัน โอกาสที่ใครคนหนึ่งจะแสดงบทบาทเป็นผู้นำได้นั้นมีน้อย ไม่ว่าจะเป็นการริเริ่มความคิดหรือกำหนดมอบหมายควบคุมการทำงาน แต่ถ้าบุคคลในกลุ่มส่วนใหญ่อยู่ในควมต่าง ๆ บุคคลที่มีควมพิเศษเหนือกว่าจะมีโอกาสนำการกระทำได้ และถ้าประเภทของกิจกรรมเป็นของส่วนใหญ่ในกลุ่มไม่ว่าเคยมาก่อน ผู้ตามก็จะต้องฟังการแนะนำควบคุมจากผู้นำมาก หากผู้นำเหล่านี้มีประสิทธิภาพเข้มแข็งในการทำงานกับลูกบ้านของตน มีความเข้าใจและต้องการความเจริญแก่หมู่บ้าน ก็สามารถริเริ่มนำทางให้ลูกบ้านปฏิบัติได้ แต่ความเข้มแข็งของผู้นำต้องอาศัยความรอบรู้และสติปัญญากว้างขวาง จึงจะทำให้การนำแก่ลูกบ้าน

๓. ชาวไทยมุสลิมจะมีความคาดหวังใ้มีสิทธิในอนาคตก้าวหน้าต่างๆ ดังกล่าวแตกต่างกันตาม

ก. เขตเมืองและชนบท

ข. วัย

ค. เพศ

ง. ระดับความรู้ทางสามัญ

จ. ระดับความรู้ทางศาสนา

ฉ. อาชีพ

ช. สถานะ

ซ. ความเคร่งศาสนา

ตัวแปรในการวิจัย

ก. ตัวแปรอิสระ

๑. คุณลักษณะของผู้นำ (อิหม่าม) ในคัม

ก. ระดับความรู้ทางศาสนา

ข. ระดับความรู้ทางสามัญ

ค. วัย

ง. สถานะทางเศรษฐกิจ

๒. คุณลักษณะของสัปบุรุษ (คนในชุมชน) ในคัม

ก. เขตเมืองชนบท

ข. วัย

ค. เพศ

ง. ระดับความรู้ทางสามัญ

จ. ระดับความรู้ทางศาสนา

ฉ. อาชีพ

ช.ฐานะทางเศรษฐกิจ

ข.ความเคร่งศาสนา

ข. ตัวแปรตาม

- ๑. การทำหน้าที่ของมัสยิดในด้านศาสนา การศึกษา สังคม เศรษฐกิจและการเมือง
- ๒. ความคาดหวังในการทำหน้าที่ของมัสยิดในอนาคต

นิยามตัวแปร

ก. นิยามทั่วไป

- ๑. อิหม่าม หมายถึงผู้นำอย่างเป็นทางการของมัสยิด โดยเป็นประธานกรรมการอิสลามประจำมัสยิด
- ๒. สัปบุรุษ หมายถึงประชาชนทั้งชายหญิงที่สังกัดอยู่กับมัสยิดหนึ่งๆ โดยมีอิหม่ามเป็นผู้นำ
- ๓. การทำหน้าที่ของมัสยิด มัสยิดมีหน้าที่หรือบทบาทได้จากภารกิจที่ตนในชุมชนมัสยิดทั้งผู้นำและผู้ตามทำให้เกิดหน้าที่ต่างๆ
- ๔. ความคาดหวังในการทำหน้าที่ของมัสยิดในอนาคต หมายถึงความปรารถนาที่อยากให้มีมัสยิดทำหน้าที่ด้านต่างๆ ในอนาคต

ข. นิยามการปฏิบัติ

- ๑. ระดับความรู้ทางศาสนา หมายถึงความรู้ทางศาสนาของผู้ตอบแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ
 - ก. ระดับต่ำ หมายถึงอ่านคัมภีร์กุรอานไม่ได้ หรือพออ่านได้แต่ไม่ทราบความหมายเลย
 - ข. ระดับปานกลาง หมายถึงอ่านคัมภีร์กุรอานได้ และพอทราบความหมายบ้างจากหนังสือภาษาไทย หรือสามารถแปลได้เองบ้าง
 - ค. ระดับสูง หมายถึงอ่านและแปลคัมภีร์กุรอานได้เองอย่างดี โดยอาจสำเร็จการศึกษาทางศาสนาในระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า และระดับที่สูงกว่านี้

๒. ระดับความรู้ทางสามัญ หมายถึงระดับความรู้ทางสามัญของผู้ตอบแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ

- ก. ระดับต่ำ หมายถึงอ่านเขียนไม่ได้ จนถึงจบระดับประถมศึกษาปีที่ ๔ หรือศึกษาผู้ใหญ่ ระดับ ๑ - ๒
- ข. ระดับกลาง หมายถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ - มัธยมศึกษาปีที่ ๖ (ม.ศ.๕) หรือเทียบเท่า
- ค. ระดับสูง หมายถึงระดับอนุปริญญา - ปริญญาตรี โท เอก

๓. วัย หมายถึงอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วย อีหม่าม และสัปบุรุษ ซึ่งแบ่งเป็น ๓ ช่วง คือ

- ก. วัยหนุ่ม - สาว อายุระหว่าง ๑๖ - ๓๐ ปี
- ข. วัยกลางคน อายุระหว่าง ๓๑ - ๔๕ ปี
- ค. วัยสูงอายุ อายุ ๔๖ ปีขึ้นไป

๔. เพศ หมายถึงเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศชาย และเพศหญิง

๕. ฐานะทางเศรษฐกิจ แบ่งออกเป็น ๓ ฐานะคือ ฐานะดี ปานกลาง และยากจน การลงค่าตอบแทนใช้วิธีการให้ผู้ตอบประเมินตนเอง ผู้สัมภาษณ์สังเกตและนำไปสอบถามจากบุคคลอื่นประมาณ ๒ - ๓ คน แล้วจึงตัดสิน

๖. อาชีพ หมายถึงอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งลงรหัสไว้ ๘ ประเภท คือ

ก. เกษตรกรรม	ข. ค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัว
ค. ลูกจ้าง บริษัท ธนาคาร	ง. รับราชการ รัฐวิสาหกิจ
จ. นิสิต นักศึกษา นักเรียน	ฉ. แพทย์
ช. ครู	ซ. ไม่มีอาชีพ

๑. การไปมัสยิด หมายถึงการไปทำกิจกรรมต่างๆ ที่มีสัจจิตของผู้ตอบแบบสอบถาม แบ่ง ออกเป็น

- ก. ไปทุกวัน
- ข. ไปเกือบทุกวัน
- ค. ไปในวันศุกร์ สัปดาห์ละครั้ง
- ง. ไปในวันอื่น ปีละ ๑ - ๒ ครั้ง
- จ. ไม่ไปเลย
- ฉ. อื่นๆ

๒. ความเคร่งศาสนา หมายถึงการปฏิบัติและการละเว้นตามศาสนบัญญัติของผู้ตอบแบบ สอบถาม

คำตอบในข้อนี้ให้ผู้ตอบประเมินเอง โดยผู้สัมภาษณ์จะไปสอบถามบุคคลอื่นๆ ประกอบ เช่นเดียวกับเรื่องฐานะ

๓. การทำหน้าที่ของมัสยิด หน้าที่ของมัสยิดหมายถึงสิ่งที่มีสัจจิตให้บริการหรือให้แก่ชุมชน หน้าที่เหล่านี้ปรากฏอยู่ในบทบัญญัติอิสลาม ทั้งจากคัมภีร์อัล-กุรอานและซุนนะฮ์ของท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลลา) ซึ่งมีสัจจิตไม่ใช่ที่พักอาศัยของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่เป็นของมุสลิมทุกคนโดยไม่จำกัดเพศ วัย ฐานะ เชื้อชาติ ฯลฯ โดยเป็นสถานที่ร่วมกระทำกิจกรรมต่างๆ ตามหลักการอิสลามในชุมชนที่ไม่ได้ จำกัดแต่เพียงด้านศาสนาเท่านั้น หากแต่รวมถึงกิจกรรมด้านอื่นๆ หน้าที่ของมัสยิดพอจำแนกออกได้ เป็นทางศาสนา การศึกษา สังคม เศรษฐกิจและการเมือง แต่เนื่องจากมัสยิดคืออาคาร ฉะนั้น ด้วย ตัวของมัสยิดเองจึงไม่สามารถทำหน้าที่อื่นใดได้ นอกจากช่วยการทำงานของคณะกรรมการมัสยิดหรือ การที่สัปบุรุษมาใช้อาคารนั้นในการทำกิจการต่างๆ คือ

(ก) ด้านศาสนา หมายถึงเป็นสถานที่ในการประกอบศาสนกิจ หรือตามวัฒนธรรม อิสลาม อาทิ ใช้เป็นที่ละหมาด ๕ เวลา ละหมาดวันศุกร์ ละหมาดในวันอื่นทั้งสอง ละหมาดให้ แก่คนตาย และบางมัสยิดจะมีกุโบร์คือที่สำหรับฝังศพ นอกจากนั้นอาจใช้ในการแต่งงาน โคมไฟ ฯลฯ และเป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่อิสลาม

(ข) ด้านการศึกษา

- ใช้เป็นสถานที่สอนศาสนาให้แก่เด็กหรือผู้ใหญ่ ซึ่งบางมัสยิดอาจใช้ที่ในตัว อาคารมัสยิด แต่บางที่อาจสร้างอาคารขึ้นมาใหม่ภายในมัสยิดนั้น และการสอนอาจจะสอนในเวลา

กลางวันหรือกลางคืน สอนทุกวัน หรือเฉพาะวันหยุด หรือภาคฤดูร้อน

ครึ่งคร่าว

- ใช้เป็นสถานที่อบรมหรืออภิปราย ทัศนศึกษาหลังเวลาละหมาด หรือการจัดเป็น

- ใช้เป็นที่ศึกษา ค้นคว้าในรูปของห้องสมุด

(ค) ด้านสังคม

(๑) ด้านสังคมสงเคราะห์

อาบนํ้าศพ ฯลฯ

- เป็นสถานที่ให้บริการขอยืมเครื่องใช้ต่างๆ เช่น เครื่องด้วยซาม ที่

เป็นผู้ให้บริการ

- เป็นสถานที่ที่รับปรึกษาปัญหาต่างๆ โดยมีอิหม่ามและคณะกรรมการมัสยิด

- เป็นสถานที่พักอาศัยสำหรับผู้เดินทาง

(๒) ด้านสาธารณสุข

- เป็นที่รักษาพยาบาลเบื้องต้น

(๓) ด้านกฎหมาย

- เป็นสถานที่รับปรึกษา และพิจารณาตัดสินความในเรื่องกฎหมายอิสลาม
ด้านต่างๆ เช่น การแบ่งมรดก การทำสัญญาต่างๆ การหย่าร้าง ฯลฯ

(๔) ใช้ทำกิจกรรมทางสังคมอื่นๆ นอกจากทางศาสนา

(ง) ด้านเศรษฐกิจ

ชุมชน (บัยตุลมาล)

- ใช้เป็นที่ตั้งของกองคลังหรือองค์กร ที่เก็บรวบรวมแจกจ่ายชะกาตให้แก่คนใน

- ใช้เป็นที่พบปะปรึกษาหารือกันในเรื่องการทํามาหากิน

(จ) ด้านการเมือง

- ใช้เป็นที่ปรึกษาหารือในกิจการด้านการเมือง

แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

งานศึกษาวิจัยนี้เป็นงานที่มีได้มุ่งพิสูจน์ทฤษฎีแต่ประการใด หากแต่เป็นการศึกษาเพื่อหาข้อเท็จจริงในเรื่องที่ยังไม่เคยมีการศึกษาวิจัยมาก่อน อย่างไรก็ตามงานนี้มีความเกี่ยวข้องกับแนวความคิดดังต่อไปนี้คือ

๑. ศาสนา

สถาบันสังคมเปรียบได้กับอวัยวะต่างๆ แต่ละสถาบันเป็นโครงสร้างอย่างหนึ่ง ทำหน้าที่สนองความต้องการจำเป็นของสังคม นักสังคมวิทยาจึงแบ่งประเภทของสถาบันสังคมตามหน้าที่ของแต่ละสถาบันปฏิบัติ เช่น สถาบันศาสนาทำหน้าที่สร้างความเป็นปึกแผ่นอันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

จากหนังสือ The Elementary Forms of Religious Life เดอไคม์ (Durkheim) ชี้ให้เห็นว่าในการควบคุมสังคม นอกจากจะใช้กฎหมาย ข้อยังคับ ศาสนาจะเป็นส่วนหนึ่งในการควบคุมสังคม ทั้งนี้เพราะศาสนาได้ปฏิบัติหน้าที่สำคัญ ๔ ประการคือ

๑. หน้าที่ในการจัดระเบียบและการเตรียม (Disciplin and Preparatory) หน้าที่นี้จะเป็นส่วนพิธีกรรมของศาสนา จะให้บุคคลมีระเบียบวินัยด้วยตัวของตัวเอง และเตรียมตนเพื่อชีวิตในสังคม

๒. หน้าที่ในการยึดเหนี่ยวหรือผนึกเข้ากับสังคม (Cohesive Function) ศาสนาและพิธีกรรมจะทำหน้าที่ในอันที่จะสร้างความหมายของการที่มนุษย์จำต้องอยู่รวมกัน มีอารมณ์และความรู้สึกทำนองเดียวกัน ตลอดจนแสดงออกในแนวเดียวกันเป็นการสร้างพลังของการรวมเป็นกลุ่ม

๓. หน้าที่ในการผนวกและรื้อฟื้น (Revitalizing Function) ศาสนาและประเพณีจะทำหน้าที่สร้างศรัทธาความยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีในอดีตให้คงอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งสิ่งเหล่านั้นจะเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นกลุ่มของสังคม

๔. หน้าที่ในการสร้างความรู้สึกของความสุขของการมีชีวิต (Euphoric Function)

*ศึกษา สังฆาวาทัน, ทฤษฎีทางสังคมวิทยา (คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๔), หน้า ๑ (พิมพ์อค์สำเนา)

พิธีกรรมทำให้เกิดความสุขในการมีชีวิตร่วมกัน พร้อมทั้งเป็นการลดความกดดันหรือความเศร้าโศกในจิตใจ

เดอไคม์ (Durkheim) ได้กล่าวถึงหน้าที่ต่างๆ ของสถาบันศาสนา เช่นการจัดระเบียบพิธีกรรมต่างๆ ว่ามีผลต่อความเป็นปึกแผ่นของสังคมอย่างไร เช่น เมื่อมีคนตายเกิดขึ้นก็จะมีพิธีการทำศพ และจากพิธีการทำศพนี้จะทำให้คนที่อยู่กระจัดกระจายเข้ามารวมกันอีกครั้งหนึ่ง ทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่นของสังคม^๑ ดังนั้นฐานะพื้นฐานที่สำคัญของพิธีกรรมทางศาสนาก็คือ "กลไก" สำหรับการแสดงออกและการสร้างจิตที่จำเป็นอย่างมากสำหรับการบูรณาการรวมกันช่วยให้เข้มแข็งขึ้น และบรรทัดฐานของกลุ่มหรือชุมชนจะได้รับการเคารพยำเกรงก็ต่อเมื่อได้ผ่านพิธีกรรมทางศาสนา และนั่นก็คือการหน้าที่ (Function) การหน้าที่ที่สำคัญพื้นฐานทางศาสนาก็คือ การให้บรรทัดฐานของกลุ่มในชุมชนเป็นสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม^๒

๒. ผู้นำ

บุคคลชั้นนำจะหมายถึง "บุคคลในชุมชนหนึ่งซึ่งมีคุณสมบัติที่น่าฟังปรารถนาโดยทั่วไปในระบอบที่ค่อนข้างสูงเป็นพิเศษ ไม่ว่าจะมียุทธศาสตร์เดียวหรือหลายประการก็ตาม บุคคลชั้นนำอาจจะเป็นผู้มีอำนาจได้รับการยกย่อง นับถือ มีทรัพย์สิน หรือความสามารถหลายๆ ด้าน คุณสมบัติดังกล่าวนี้อาจจะมียุทธศาสตร์เดียวหรือหลายประการรวมกันก็ได้^๓ และสำหรับบุคคลซึ่งอยู่ในกลุ่มบุคคลชั้นนำ

^๑เดอไคม์ อ้างถึงใน พิศยา สุวรรณชัย "พัฒนาการแนวคิดและทฤษฎีของสังคมวิทยา" มนุษยวิทยา จิตวิทยาสังคม สังคมวิทยา พัฒนาการ แนวคิดและทฤษฎี. (กรุงเทพฯ: เอรวิค ม.ป.ป.)

^๒Lewis Coser. Masters of Sociological Thought (New York: Hawcort Brace Jovanovich, 1977) p.97,141.

^๓การหน้าที่ คือคำที่ถอดความมาจากคำว่า Function ซึ่งใช้ในสาขาสังคมวิทยา แต่โดยทั่วไปมักใช้คำว่า "หน้าที่"

^๔Emile Durkheim. The Elementary Form of Religious Life (New York: Free Press, 1954), p.37-38.

^๕จักรกฤษณ์ นรินทิดุงการ, "บุคคลชั้นนำ", โครงสร้างแห่งอำนาจและการเมืองในชุมชนไทย (กรุงเทพฯ : สำนักงานวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๐๐), หน้า ๒๑.

ที่มีอำนาจซึ่งเรียกว่า "ผู้นำ" (Leader) นั้น ในการพิจารณาครั้งนี้จะพิจารณาดังทั้งผู้ที่มิอำนาจ
ที่ติดมากับสถาบันที่บุคคลผู้นั้นมีตำแหน่งสังกัดอยู่ และผู้ที่มีความสามารถในการตอบสนองความต้องการ
ของบุคคลซึ่งเป็นผู้ตาม (ผู้ที่มีใช่เป็นผู้นำ) หรือเป็นผู้ที่มีความสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ในสถาน
การณ์นั้นๆ ที่เกิดขึ้น^๑

ผู้นำในระบบศาสนาโดยตำแหน่ง คืออิหม่ามและผู้ช่วย (คอเต็บและบิหลัน...และกรรมการ
สุเหร่า...ในจำนวนผู้นำเหล่านี้ อิหม่ามมีความสำคัญที่สุด เพราะเป็นผู้ทำหน้าที่ประกอบพิธีต่างๆ ของ
ชีวิตให้ชาวบ้านที่เป็นมุสลิม ส่วนผู้ช่วยมีหน้าที่ช่วยในการทำพิธีสวดมนต์ที่สุเหร่าในวันศุกร์ และในการ
ทำพิธีทางศาสนาในโอกาสต่างๆ เช่นการแต่งงานและการตาย กับทำหน้าที่แทนอิหม่ามเวลาอิหม่าม
ไม่อยู่ ส่วนกรรมการสุเหร่าเป็นเพียงตัวแทนของกลุ่มบ้านที่ช่วยกิจการของสุเหร่า...อำนาจโดยตรง
ของอิหม่ามที่จะให้กบฏเคาะเกรงครัดทางศาสนาในชีวิตประจำวันไม่มี มีแต่การสั่งสอนตักเตือนและ
วาทกรรมตามสมควร^๒ และจากการอยู่ในศีลธรรมของอิหม่ามนั้น ได้ช่วยสร้างความสงบเรียบร้อย
ในด้านการปกครองทั่ว^๓

๓. ชุมชน

ชุมชนหรือ Community มีผู้ให้ความหมายหรือคำอธิบายไว้มากพอสมควร อาทิจาก
Webster's New Dictionary ชุมชนหมายถึง

- ๑. อาณาบริเวณหรือเมืองซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของคน
- ๒. กลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นหน่วยทางสังคมเล็กๆ ในหน่วยที่ใหญ่กว่า โดยมีความสนใจร่วมกัน
มีการทำงานร่วมกัน ฯลฯ

^๑William D. Hawley and Frederick M. Wirt, "The Notion of Power" The Search for Community Power, (London:Prention-Hall International, 1968), p. 1-4.

^๒พิทยา สายชู, รายงานการศึกษาลักษณะผู้นำท้องถิ่นในเขตพัฒนาภาคใต้, (กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, ๒๕๑๐) หน้า ๑๐.

^๓เล่มเดียวกัน, หน้า ๘๓.

๓. กลุ่มทางชาติพันธุ์ซึ่งเกี่ยวข้องกับอย่างห่างๆ หรืออย่างใกล้ชิด เนื่องจากมีชีวิตความเป็นอยู่เหมือนกันหรือมีผลประโยชน์ร่วมกันทางการเมืองและเศรษฐกิจ

ชุมชนหมายถึงระบบทางสังคมจากการที่กลุ่มคนมาอยู่ร่วมกันในอาณาบริเวณแห่งหนึ่ง^๒ หรือหมายถึงการตั้งถิ่นฐานและรวมตัวกันอยู่เป็นหมู่บ้าน เมือง ชนเผ่าหนึ่งหรือประชาชาติหนึ่ง ซึ่งไม่จำเป็นว่าการรวมตัวเป็นชนกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็กก็ตาม หากสมาชิกภายในกลุ่มมีความสนใจ ในสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มร่วมกัน ไม่เพียงแต่อย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ แต่รวมไปถึงการมีสภาพพื้นฐานในการดำเนินชีวิตรวมกันด้วย เหตุนี้เรื่องทฤษฎีของชุมชนก็คือ การที่ชีวิตของชนหนึ่งอาจอาศัยอยู่ในพื้นที่นั้นตลอดไป โดยมีความสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งการตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกันนั้น ก่อให้เกิดความสามัคคี ดังนั้นความสำคัญของแนวความคิดในเรื่องชุมชนจึงอยู่ที่สิ่งที่ปรากฏออกมาในความสัมพันธ์ระหว่างการรวมตัวทางสังคมและพื้นที่ทางภูมิศาสตร์^๓ รวมถึงชุมชนซึ่งอยู่ร่วมกันโดยมีความรู้สึกผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะโดยอาศัยหลักผูกพันในทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ หรือศาสนาเดียวกันก็ตาม ที่ทำให้แต่ละบุคคลมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้น^๔ โดยทั่วไปในการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับชุมชนนั้น ได้อาศัยลักษณะพิเศษต่างๆ เข้าช่วยในการกำหนดขอบเขตของการศึกษาชุมชน ซึ่งศาสนาเป็นสิ่งที่ใช้เป็นปัจจัยในการจำแนกประเภทของชุมชนได้คืออันหนึ่ง และชุมชนนั้นเป็นโครงสร้าง

^๒Webster! s New World Dictionary of the American Language. 2d ed. (Cleveland, Ohio: William Collins and World Pub, 1976) p288.

^๓Ralph Linton, The study of Man. (new York: D.Appleton-Century Co., 1936), p. 209.

^๔R.M.Mac Iver. Society (New York: Rinehart and Company, Inc. 1947), p. 8-9. :

^๕Great Britain, Colonial office, Community Development: A Hand Book (London: Her Majesty's Stationary office, 1958), p. 2.

ทางสังคมหน่วยหนึ่ง ซึ่งมีประโยชน์ต่อการศึกษามาก เพราะเป็นหน่วยหนึ่งที่มีรูปแบบและโครงสร้างทางสังคมโดยเฉพาะตัว มีพฤติกรรมทางสังคมที่แตกต่างไปจากหน่วยสังคมอื่นๆ อย่างเห็นได้ชัด

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุนันทา สุวรรณโณคม, มนุษยนิเวศวิทยา (กรุงเทพมหานคร : สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๔), หน้า ๓๗ - ๓๘.

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากงานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับชาวไทยมุสลิมยังมีน้อย และเกือบทั้งหมดมักจะมีงานศึกษาแต่ชาวมุสลิมในภาคใต้ เช่น "เรื่องการศึกษาลักษณะผู้ปกครองในเขตพัฒนาภาคใต้" ของศาสตราจารย์ ดร.พิทยา สายบุญ "ปัญหาความขัดแย้งในสิ่งจังหวัดภาคใต้" ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อารง สุนทรพิทักษ์ ฯลฯ ส่วนงานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับชาวไทยมุสลิมในภาคกลาง แทบไม่ปรากฏ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับหน้าที่ของมัสยิดและอิหม่ามยังไม่ปรากฏ ที่พบปรากฏอยู่เป็นการกล่าวหาตึงถึงมัสยิดเพียงบางตอน อาทิ

ชาวมุสลิมแยกกลุ่มกันอยู่แต่ไม่ว่าจะอยู่ที่ใดก็ตาม พวกเขาจะสร้างมัสยิดประจำกลุ่มขึ้น เพื่อใช้ประกอบพิธีทางศาสนา เช่น มัสยิดเซฟี และมัสยิดกัวตลอิสลาม ก็เป็นมัสยิดที่มุสลิมซึ่งอยู่ในบังคับของต่างชาติรุ่นแรกสร้างขึ้น มัสยิดที่สร้างขึ้นในระยะแรกเป็นหลักฐานที่แสดงให้รู้ถึงที่อยู่อาศัยของสังคมนุสลิมแต่ละพวกค้ำ เพราะมุสลิมแต่ละพวกจะอาศัยอยู่ใกล้กับมัสยิด ของพวกเขาตนเอง เช่น บริเวณตึกแดง เป็นที่อยู่ของมุสลิมที่ใช้มัสยิดกัวตลอิสลามประกอบพิธีทางศาสนา บ้านตึกขาวก็เป็นที่อยู่อาศัยของชาวมุสลิมที่ใช้มัสยิดเซฟีประกอบพิธีทางศาสนา ซึ่งยังคงมีหลักฐานเหลือให้เห็นร่องรอยมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ การที่ชาวมุสลิมอาศัยอยู่หนาแน่นบริเวณมัสยิดนี้ นอกจากจะเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงมุสลิมแต่ละพวกว่าเป็นพวกใดแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงความเคร่งครัดในการถือปฏิบัติตามหลักศาสนาของชาวมุสลิมค้ำ

* รัชนี้ สาคเปรม, "บทบาทของชาวไทยมุสลิมในภาคกลางและภาคใต้ของประเทศไทยสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๔๕๓" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาประวัติศาสตร์ วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๙), หน้า ๖๘ - ๖๙.